

AKCIONI PLAN ZA ISHRANU 2017-2018

UVOD

Osiguranje dovoljne količine raznovrsne, zdravstveno bezbjedne hrane osnovno je ljudsko pravo i važan faktor u prevenciji nastanka niza bolesti i poremećaja.

Prema dostupnim podacima opterećenje bolestima uzrokovanih nepravilnom ishranom nastavlja da raste, kako u zemljama evropskog regiona, tako i u našoj zemlji. Prekomjerna težina, gojaznost i povećana konzumacija zasićenih i trans masti, šećera i soli kao i nedovoljna konzumacija svježeg povrća i voća su vodeći faktor rizika za mnoge nezarazne bolesti. Trend rasta gojaznosti, sa jedne i bolesti uzrokovane neadekvatnom i nebezbjednom hranom i dalje predstavljaju izazov za zdravstveni sistem i javno zdravlje.

Nepravilna ishrana, prekomjerna težina i gojaznost doprinose velikom broju nezaraznih bolesti, uključujući kardiovaskularne bolesti i tumore kao dva glavna uzroka smrti u Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji Evropskog regiona.

Dosadašnja nacionalna istraživanja u većini zemalja evropskog regiona i kod nas, pokazuju veliki unos masti, nizak uzos voća i povrća, veliki procenat gojaznosti, koji ne samo da skraćuju životni vijek, već i štetno utiču na kvalitet života.

Nezarazne bolesti, višak kilograma i gojaznost su ozbiljni izazovi za javno zdravlje. Od 30-80% odraslih u zemljama Svjetske zdravstvene organizacije Evropskog regiona ima višak kilograma, više od 20% djece i adolescenata imaju prekomjernu tjelesnu težinu, od čega je oko trećina gojaznih. Ovaj trend je posebno alarmantan kod djece i adolescenata. Godišnja stopa rasta prevalencije gojaznosti je u stalnom porastu, i trenutna stopa je 10 puta veća u poređenju sa 1970 . Podaci zdravstvene statistike i dosadašnjih studija u Crnoj Gori idu u korak za globalnim trendovima. U akcionom planu za ishranu i bezbjednost hrane 2010-2014 sumirani su podaci iz različitih studija sprovedenih u Crnoj Gori vezano za ishranu i bezbjednost hrane. Podaci ukazuju na postojanje trenda rasta prekomjerne težine i gojaznosti u populaciji. Ovaj trend je nastavio sa rastom, što se vidi u posljednjem Istraživanju višestrukih pokazatelja stanja prava žena i djece u Crnoj Gori koje je sprovedeno 2013. godine. Naime, u odnosu na antropometrijska istraživanja koja su sprovedena 2005. godine, trend gojaznosti djece do pet godina starosti je nastavio trend rasta, sa 13% na 22,3% gledano u odnosu na standarde Svjetske zdravstvene organizacije. Ovo doprinosi epidemiji gojaznosti kod odraslih i stvara veliki zdravstvenu izazov za sledeće generacije. Nakon perioda djetinjstva, nezdrava ishrana, premalo fizičke aktivnosti i gojaznost su često međusobno povezani i daleko se češće javljaju kao faktori rizika kod stanovništva sa niskim prihodima.

Dvostruki teret, neuhranjenost i neadekvatan unos mikronutritijenata takođe predstavljaju prijetnju po zdravlje, naročito u ugroženim grupama kao što su djeca, trudnice i starije osobe. Nije neuobičajeno da se podhranjenost i gojaznosti javljaju u isto vrijeme u istoj zemlji, zajednicama i domaćinstvima.

Neadekvanta ishrane ne utiče samo za zdravlje, kvalitet i trajanje života već je takođe povezana sa nezaraznim bolestima kao što su tumori, kardiovaskularne bolesti i dijabetes.

- Ministarstvo zdravlja je 2008. godine izradilo Strategiju za prevenciju i kontrolu hroničnih nezaraznih bolesti kao dokument koji daje osnovne smjernice za sveobuhvatni i koordinisani odgovor na opterećenje nezaraznim bolestima. Master planom razvoja zdravstva u Crnoj Gori u periodu 2015-2020. Godine, prepoznati su osnovni strateški ciljevi, koji se odnose na izbjegavanje prijevremene smrtnosti, smanjenje obolijevanja od vodećih hroničnih nezaraznih bolesti, unaprjeđenje kvaliteta života i izbjegavanje posljedične invalidnosti.

- U toku 2015. godine usvojen je novi Zakon o bezbjednosti hrane (Sl.list CG 57/2015), a u toku 2016. godine formirana je Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove. U narednom periodu očekuje se intenziviranje saradnje različitih subjekata vezanih za bezbjednost hrane i ishranu, kako bi se podržale težnje u pogledu unaprjeđenja ishrane stanovništva obzirom da ovakav problem zahtijeva multidisciplinarni pristup.
- Akcioni plan za ishranu i bezbjednost hrane Crne Gore 2010-2014 predstavljao je važan korak u smislu usvajanja krovnog dokumenta, koji je pružio osnovne smjernice za sveobuhvatni i koordinisani odgovor za sve veće izazove javnog zdravlja vezanih za hranu i ishranu. Plan je sastavljen po smjernicama Drugog akcionog plana za hranu i ishranu SZO. Akcioni plan za ishranu 2015-2016 predstavljao je težnju da se nastavi sa započetim, odnosno da se aktivnosti u pogledu ishrane usklade sa Trećim akcionim planom za hranu i ishranu SZO.

Ciljevi akcionog plana za ishranu 2017-2018

Akcioni plan za ishranu 2017-2018 je nastao kao potreba da se nastavi sa usklađivanjem nacionalnih aktivnosti sa regionalnim preporukama donesenim od strane Svjetske zdravstvene organizacije za evropski region (Evropski akcioni plan za hranu i ishranu 2015-2020).

U skladu sa ciljevima zdravstvene politike SZO/EU strategije „Zdravlje za sve do 2020. godine“, vodeći principi su unapređenje zdravlja za sve, smanjenje zdravstvene nejednakosti kao i poboljšanje upravljanja za zdravlje. Ovakav okvir ima za cilj da podrži aktivnosti na nivou vlade i društva kako bi se značajno poboljšalo zdravlje i dobrobit stanovništva, smanjile zdravstvene nejednakosti i ojačalo javno zdravlje .

Ciljevi, prioriteti i aktivnosti koje se predlažu u okviru Evropskog akcionog plana za hranu i ishranu 2015-2020 su :

1. Stvaranje okruženja koji podstiče pravilnu ishranu, koji obuhvata:

- jake mjere koje smanjuju ukupni uticaj na djecu svih oblika reklamiranja hrane visokog sadržaja energije, zasićenih masti, trans masti, šećera i soli. Osigurati adekvatne mjere za nezavisno praćenje i procijenu da li su ovi ciljevi postignuti;
- regulative za smanjenje reklamiranja hrane za djecu bogate kalorijama, zasićenim mastima, trans mastima, šećerima i soli;
- ekonomske mjere, uključujući i podsticajne mjere lanaca snabdijevanja, ciljane subvencije i poreske mjere u cilju promovisanja zdravije hrane, vodeći računa o vulnerabilnim grupama;
- poboljšanje nutritivnog kvaliteta hrane kojom se stanovništvo snabdijeva, koristiti lako razumljive i potrošačima lake za korišćenje oznake postavljene na vidnim mjestima (prednjoj strani pakovanja i sl.);
- saradnja vladinih institucija, u cilju podržavanja zdravijih izbora hrane u ustanovama kao što su škole, vrtići, jaslice, bolnice, javne ustanove i preduzeća, uključujući upostavljanje standard;
- promocija zdrave i pravilne ishrane, tokom cijelog života, naročito za vulnerabilne grupe;
- investiranje u ishranu u najranijoj mogućoj fazi, prije i tokom trudnoće, uključujući zaštitu, promovisanje, podršku i savladavanje prepreka za adekvatno dojenje, kao i obezbjeđivanje odgovarajuće komplementarne ishrane;
- korištenje medija i novih tehnika, kako bi se promovisali zdravi izbori hrane i zdravi stilovi života.

2. Jačanje zdravstvenog sistema u cilju promocije zdrave ishrane, koji obuhvata:

- promociju zdravlja i pravilne i zdrave ishrane, kao prioriteta zdravstva i socijalne zaštite, uključujući kratke intervencije i savjetovanja u pogledu ishrane u zdravstvenim ustanovama na primarnom nivou zaštite.
- rješavanje zdravstvenih problema vezanih sa problemima ishrane kroz kontinuirane usluge od strane

zdravstvenih radnika i saradnika (od zdravstvene promocije i prevencije do bolničkih usluga i liječenja);

- uspostavljanje procedura za procjenu i intervencije u pogledu ishrane za različite starosne grupe, naročito djecu i stare, uključujući primarnu zdravstvenu zaštitu i kućnu njegu.

3. Podrška nadzoru, monitoring, evaluacija i istraživanje

U toku 2016. godine, Crna Gora se uključila u međunarodni program monitoringa gojaznosti kod djece školskog uzrasta (Childhood Obesity Surveillance Initiative). U 2016. godini, sprovedeno je istraživanje na terenu, gdje su mjerena djeca u reprezentativnom uzorku škola, i prikupljeni podaci putem upitnika. Unos i obrada podataka je u toku.

U narednom periodu potrebno je uspostaviti i održavati nadzor nad ishranom i antropometrijskim pokazateljima za faktore rizika u ishrani, koji omogućava razvrstavanje po socioekonomskom statusu i polu i proširiti nacionalnu bazu podataka o potrošnji namirnica, soli i mikronutritivnim deficitima. Statistički podaci koji se generišu od strane Zavoda za statistiku takođe su od značaja za procjenu potrošnje namirnica različitih populacionih grupa. Pored navedenog, u narednom periodu neophodno je omogućiti djelotvorno korištenje raspoloživih podataka, uključujući i prevod i prenos znanja iz različitih oblasti.

4. Jačanje upravljanja, međusektorska povezanost i mreže za koncept "Zdravije u svim politikama" je jedan od ciljeva koji podrazumijeva koordinaciju aktivnosti i međusektorsko djelovanje institucija koje utiču na prehranbene sisteme i snabdijevanje hranom, s ciljem promocije zdrave ishrane bogate povrćem, voćem i integralnim žitaricama, s ograničenim unosom zasićenih masti, trans masti, šećera i soli.

PLAN AKTIVNOSTI 2017-2018

Struktura i plan aktivnosti je zasnovan u odnosu na Treći akcioni plan za hranu i ishranu evropskog regiona Svjetske zdravstvene organizacije.

Planirane aktivnosti u okviru ciljeva Akcionog plana za ishranu Crne Gore 2017-2018 će biti implementirane ukoliko se obezbjede potrebni preduslovi u smislu izvora finansiranja koordinacija između nosilaca aktivnosti i drugih učesnika.

1. Napraviti okruženje koje postiže pravilnu ishranu

AKTIVNOSTI	NOSIOCI AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	IZVOR FINANSIRANJA	IZNOS U EURIMA
Usvajanje nacionalnog Programa za smanjenje prekomjernog unosa soli hranom	MZ	2017	-	-
Sprovođenje mjera iz Programa za smanjenje prekomjernog unosa soli hranom	MZ IJZ SZO	2018	Donacije	20.000
Usvajanje Smjernica o postupcima nabavke, pripreme i serviranja hrane sa fokusom na so za institucije u javnom sektoru	MZ IJZ SZO	2017	-	-

Priprema nacionalnih smjernica za ishranu učenika u predškolskim ustanovama i osnovnim školama	MZ IJZ SZO	2018	Budžet Redovna sredstva	5.000
Omogućiti i povećati dostupnost školskih dvorana i sportskih terena djeci i mladima i pored redovne nastave	MPN Lokalna samouprava	2017-2018	-	-
Medijsko praćenje aktivnosti usmjerenih na poboljšanje okruženja koje podstiče pravilnu ishranu	MZ IJZ mediji	2017-2018	Budžet Redovna sredstva	-
Izrada Smjernica o smanjenju reklamiranja hrane za djecu bogate kalorijama, zasićenim mastima, trans mastima, šećerima i soli	MZ IJZ SZO	2018	Budžet Redovna sredstva Donacije	5.000

2. Promovisati prednosti zdrave i pravilne ishrane tokom cijeloga života, naročito za vulnerabilne grupe

AKTIVNOSTI	NOSIOCI AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	IZVOR FINANSIRANJA	IZNOS U EURIMA
Kontinuirano sprovoditi edukaciju o važnosti pravilne ishrane, bezbjednosti hrane i fizičkih aktivnosti, kao dio školskog kurikulumu	MZ MPN IJZ	2017-2018	Budžet Redovna sredstva	-
Promovisanje prednosti zdrave i pravilne ishrane tokom cijelog života, kao i intervencije, naročito za stare	MZ IJZ Domovi zdravlja mediji	2017-2018	Budžet Redovna sredstva Donacije	3.000

3. Jačanje zdravstvenog sistema u cilju promocije zdrave ishrane

AKTIVNOSTI	NOSIOCI AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	IZVOR FINANSIRANJA	IZNOS U EURIMA
Izmjena Pravilnika o kvalitetu i drugim zahtevima za so za ljudsku ishranu i proizvodnju namirnica kako bi bio u skladu sa preporukama SZO	MZ MPRR IJZ	2017	-	-
Nastavak implementacije i promocija "Vodiča za dojenje" i "Kodeksa zabrane reklamiranja zamjena za majčino mlijeko"	MZ IJZ Domovi Zdravlja Opšte bolnice mediji	2017-2018	Budžet Redovna sredstva	3.000

Nastaviti kontinuiranu medicinsku edukaciju zdravstvenih radnika o promociji pravilne ishrane, prevenciji i liječenju prekomjerne težine	MZ IJZ Domovi zdravlja Opšte bolnice KCCG	2017-2018	Budžet Redovna sredstva	10.000
Priprema Smjernica za ishranu bolesnika u bolnicama	MZ IJZ SZO	2018	Budžet Redovna sredstva	5.000

4. Podrška nadzoru, monitoring, evaluacija i istraživanje

AKTIVNOSTI	NOSIOCI AKTIVNOSTI	VREMENSKI ROK	IZVOR FINANSIRANJA	IZNOS U EURIMA
Priprema nacionalnog istraživanja o prehrambenim navikama odojčadi i male djece	MZ MPRR IJZ	2017	Grantovi, Donacije	130.000
Priprema nacionalnog istraživanja o prehrambenim navikama odraslih	MZ MPRR IJZ	2017	Grantovi, Donacije	130.000
Priprema nacionalnog istraživanja o unosu soli u populaciji	MZ IJZ SZO	2017	Grantovi, Donacije	30.000
Priprema nacionalnog istraživanja o poremećajima unosa joda u populaciji	MZ IJZ SZO	2017	Grantovi, Donacije	30.000
Priprema nacionalnog istraživanja o mikronutritivnim deficitima-anemija kod djece i trudnica	MZ IJZ SZO	2017	Grantovi, Donacije	100.000
Nastaviti aktivnosti u međunarodnim mrežama vezano za hranu i ishranu	MZ IJZ	2017-2018	Budžet Redovna sredstva Donacije	10.000